

В. В. Божкова,

*д. е. н., доцент, професор кафедри маркетингу та управління інноваційною діяльністю,
Сумський державний університет, м. Суми*

О. М. Дериколенко,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки та бізнес-адміністрування,
Сумський державний університет, м. Суми*

ГОСПОДАРСЬКИЙ МЕХАНІЗМ ВЕНЧУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

V. Bozhkova,

*Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,
Professor of Department of Marketing and Management o
f Innovative Activities, Sumy State University, Sumy*

O. Derykolenko,

*Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of Department
of Economics and Business Administration, Sumy State University, Sumy*

THE ECONOMIC MECHANISM OF VENTURE ACTIVITIES ON DOMESTIC INDUSTRIAL ENTERPRISES

У статті запропоновано визначення господарського механізму венчурної діяльності, яке враховує його особливості, дозволяє глибше розуміти сутність цього механізму та відмежовувати його від інших господарських механізмів.

Наведено основні складові аналізованого механізму, до яких віднесено: економічний механізм (у т.ч. фінансовий і зовнішньоекономічний), організаційний механізм (у т.ч. соціальний і правовий), мотиваційний механізм (у т.ч. мотивації підприємництва і науково-технічного розвитку). Надано визначення складових господарського механізму. Деталізовано основні структурні елементи господарського механізму венчурної діяльності промислових підприємств в Україні, відповідно до виокремлених складових.

Поглиблені авторами статті методологічні засади венчурної діяльності вітчизняних промислових підприємств дозволяють формалізувати процеси удосконалення (впровадження — для початківців) господарського механізму для підприємств-інноваторів у сучасних умовах.

Proposes the economic mechanism of venture capital definition, which takes into account its features, allows a deeper understanding of the essence of this mechanism and distinguish it from other economic mechanisms.

Shows the basic components of the analyzed mechanism, which include: economic mechanism (including financial and foreign economic activity), institutional mechanism (including social and legal), motivational mechanism (including motivation of entrepreneurship and scientific-technical development). Provided by defining components of the economic mechanism. Detailed basic structural elements of the economic mechanism of venture activities on industrial enterprises in Ukraine, according to the distinguished components.

In-depth by the articles authors methodological principles of venture activities on domestic industrial enterprises allow to formalize the process of improvement (introduction — for beginners) the economic mechanism for enterprises innovators in modern conditions.

Ключові слова: господарський механізм, венчурна діяльність, складові, елементи, методи.

Key words: economic mechanism, venture activity, industrial enterprises, subject, object, goals, criteria, resources, components, methods.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ В ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Сучасні економічні проблеми розвитку як національних економік, так і світової спільноти вже не можливо вирішити традиційними методами і необхідно

сміливіше застосовувати нові економічні підходи, інструменти, методи, моделі, механізми. Одним з таких є новітній господарський механізм венчурної діяльності промислових підприємств.

На жаль, венчурна діяльність, яка має потенціал економічних перетворень, реалізації революційних ре-

форм, в Україні розвивається надто повільно. Підприємства потерпають від економічної кризи і не справляються зі зростаючими вимогами ринку, але продовжують діяти "старими методами". Очевидно, що управління структурі вітчизняних підприємств потребують докорінних змін і оновлення. Одним із практично-орієнтованих значимих кроків на цьому шляху є з'ясування сутності господарського механізму венчурної діяльності вітчизняних промислових підприємств, його складових та елементів з метою подальшої формалізації процесів його удосконалення (відродження, впровадження).

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Проблема визначення господарського механізму не є новою для науковців. Узагальнено господарський механізм досліджували: Круглова Н. Ю. [1], Круглов М.И. [2], Пономаренко В.С. і Ястремська Є.Н. [3] та інші; окремі складові механізму (організаційні, фінансові тощо) аналізували: Логутова Т.Г. [4], Кульман А. [5], Губарева І.О. [6], Горячева К.С. [7], Путятин Ю.А. і Пушкар А.І. [8], Раєванєва О.В. [9] та багато інших.

Не вирішені раніше питання, які є частиною загальної проблеми. Не зважаючи на значні наукові здобутки вітчизняних і закордонних дослідників щодо формування і впровадження різних механізмів, в цілому господарський механізм венчурної діяльності вітчизняних промислових підприємств обґрунтований не достатньо, що і обумовлює актуальність даного дослідження.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження структурно-логічної сутності господарського механізму венчурної діяльності вітчизняних промислових підприємств, деталізація його складових та елементів.

Відповідно до мети сформульовано комплекс наступних завдань:

- запропонувати визначення господарського механізму венчурної діяльності вітчизняних промислових підприємств;
- дослідити основні складові господарського механізму венчурної діяльності;
- деталізувати основні елементи господарського механізму венчурної діяльності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Під механізмом взагалі ми розуміємо систему, яка визначає порядок певної діяльності. В ринкових умовах особливо важливою є гнучкість господарського механізму венчурних підприємств, їх спроможність швидко і ефективно реагувати на зміни (напрямок розвитку науки і техніки, структури попиту, політичної ситуації, економічної кон'юнктури тощо). Тому актуальними постають питання взаємозв'язків між складовими господарського механізму та можливості їх трансформації.

Науковці по-різному підходять як до визначення самого господарського механізму, так і його складових. Ми під "господарським механізмом" розуміємо комплексний (загальний) механізм, який включає певні складові (що визначаються особливостями діяльності господарюючого суб'єкта).

На наш погляд, у цілому, господарський механізм венчурної діяльності — це сукупність економічних, організаційних та мотиваційних зв'язків, регламентованих діючими правовими, політичними, технологічними, соціальними, ринковими та іншими суспільними нормами, на основі яких здійснюється процес впровадження венчурних проектів.

Дана пропозиція дозволяє глибше розуміти сутність цього механізму та відмежовувати його від інших господарських механізмів.

На наш погляд, господарський механізм венчурної діяльності вітчизняних промислових підприємств має включати наступні основні складові:

- економічний механізм (в т.ч. фінансовий і зовнішньоекономічний),
- організаційний механізм (у т.ч. соціальний і правовий),
- мотиваційний механізм (у т.ч. мотивації підприємництва і науково-технічного розвитку).

Визначення саме цих складових не випадкове і обумовлене наступними аргументами. Венчурну діяльність, в першу чергу, асоціюють з особливостями фінансування — отже, фінансовий механізм в рамках економічного має бути обов'язково. По-друге, венчурна діяльність включає причетність до інноваційних проектів на всіх їх етапах — отже, маємо враховувати організаційні відмінності. І, по-третє, високий ступінь ризику венчурних проектів має бути підкріплений відповідною мотивацією.

Ці складові не є єдино можливими. Не заперечуючи подальшу деталізацію і розширення кількості складових господарського механізму венчурної діяльності, зазначимо, що це, на наш погляд, лише обтяжить його (сутність залишиться незмінною, а кількість складових збільшиться).

Проаналізуємо виокремлені складові механізму. Узагальнено під наведеними складовими ми розуміємо наступне:

Економічний механізм венчурної діяльності (в т.ч. фінансовий і зовнішньоекономічний) — економічна система, яка визначає порядок отримання доходів і розрахунків для всіх учасників венчурної діяльності.

Організаційний механізм венчурної діяльності (у т.ч. соціальний і правовий) — система управління венчурною діяльністю, яка регламентована правовим та соціальним полем у державі.

Мотиваційний механізм венчурної діяльності (у т.ч. мотивації підприємництва і науково-технічного розвитку) — система мотиваційних інструментів впливу на всіх учасників процесу венчурної діяльності.

Якщо структурними елементами будь-якого механізму є: суб'єкт, об'єкт, цілі, критерії, елементи, ресурси, методи, то структурними елементами господарського механізму венчурної діяльності є наступні (табл. 1):

- суб'єкти — інвестори: державні структури, банки, інвестиційні компанії, страхові компанії, венчурні фонди, пенсійні фонди, благодійні фонди, приватні інвестори, корпорації;
- об'єкти — підприємства: малі/середні/великі; проекти: венчурні, інноваційні, інвестиційні;
- цілі — спільні для інвестора і підприємства стратегічні, операційні й тактичні цілі;
- критерії — показники та їх еталонні значення (визначені відповідно до цілей);
- елементи — моделі, інструменти, засоби;
- ресурси — фінансові, інформаційні, кадрові, силові тощо;
- методи (відповідно до цілей).

Ціль венчурного бізнесу — отримання прибутку від вкладених коштів. Особливість полягає в тім, що інвестори не ставлять за мету отримати дивіденди безпосередньо від підприємства, в яке інвестують, а навпаки, зупиняють свої вимоги до моменту, коли підприємство досягне бажаних цілей і його ціна зростає в багато разів. На цьому етапі інвестор планує свій вихід з проекту, в який інвестовано, попередньо продавши придбані частки (гарантія інвестицій) назад власникам підприємства, але вже за інші кошти. Якщо власники компанії не захочуть викуповувати ці частки назад, то інвестори віддадуть їх підприємствам, які знаходяться на одному цільовому ринку (є конкурентами для даної компанії) і прибуток свій отримують [10].

Таблиця 1. Основні елементи господарського механізму венчурної діяльності промислових підприємств в Україні

Структурні складові механізму	Економічний механізм (у т.ч. фінансовий і зовнішньоекономічний)	Організаційний механізм (у т.ч. соціальний і правовий)	Мотиваційний механізм (у т.ч. мотивації підприємництва і науково-технічного розвитку)
Суб'єкт	Інвестор		
Цілі	- Отримання додаткового прибутку. - Мінімізація витрат. - Мінімізація ризиків. - Недопущення збитків. - Фінансово-економічна безпека підприємства	- Вхід інвестора в організаційну структуру управління підприємством в якості акціонера. - Вихід на нові міжнародні ринки	- Примноження власного капіталу. - Підтримка / покращення бізнес-іміджу
Показники та їх критерії	- Більший прибуток. - Вища ефективність. - Більша частка ринку. - Менший ступінь ризику діяльності	- Більший % участі в акціонерному капіталі інвестованого підприємства. - Отримання контрольного пакету акцій підприємства	- Діяльність в перспективній для світової економіки галузі, інвестиції у високоліквідні проекти
Елементи: - інструменти	- види та форми розрахунків (акредитив, передплата ...), - види валют	- інструменти хеджування	- інструменти психологічного характеру
- моделі	- Економіко-математичні моделі вибору оптимального проекту	- Інвестиційні моделі. - Бізнес-моделі. - Моделі антикризового менеджменту	- Моделі фінансової мотивації учасників венчурної діяльності
- засоби	- Страхування	- Патентування. - Ліцензування	- Соціальний захист
Ресурси	- Фінансові. - Сировинні. - Технічні	- Кадрові. - Технологічні. - Консалтингові. - Адміністративні	- Інформаційні. - Інтелектуальні
Методи	- Оцінки ефективності венчурного проекту (вартісні, якісні, ймовірнісні методи). - Оцінки ефективності інвестицій. - Оцінки ризиків проекту	- Удосконалення / зміни організаційної структури управління підприємством. - Обґрунтування управлінських рішень щодо відбору венчурних проектів	- Захисту вкладених коштів
Об'єкт	Підприємство-інноватор		

У свою чергу, підприємства від інвесторів очікують не лише фінансової підтримки (яка є головною, першочерговою і пріоритетною), а й консалтингової, адміністративної та іншої управлінської допомоги з розвитку власного венчурного бізнесу.

У розрізі складових господарського механізму венчурної діяльності цілі можна деталізувати наступним чином:

— економічні: отримання додаткового прибутку, мінімізація витрат, мінімізація ризиків, недопущення збитків;

— організаційні: входження інвестора в організаційну структуру управління підприємством в якості акціонера, вихід на нові міжнародні ринки;

— мотиваційні: примноження власного капіталу, підтримка / покращення бізнес-іміджу.

Відповідно, показники та їх критерії можна деталізувати так:

— економічні: більший прибуток, вища ефективність, більша частка ринку, менший ступінь ризику діяльності;

— організаційні: більший % участі в акціонерному капіталі інвестованого підприємства, отримання контрольного пакету акцій підприємства;

— мотиваційні: діяльність в перспективній для світової економіки галузі, інвестиції в високоліквідні проекти.

Аналогічно деталізуємо елементи механізму. До інструментів відносимо:

— економічні: види та форми розрахунків (акредитив, передплата ...), види валют;

— організаційні: інструменти хеджування;

— мотиваційні: інструменти психологічного характеру.

До моделей відносимо:

— економічні: економіко-математичні моделі вибору оптимального проекту;

— організаційні: бізнес-моделі, моделі антикризового менеджменту підприємства;

— мотиваційні: моделі фінансової мотивації учасників венчурної діяльності.

До засобів відносимо:

— економічні: страхування;

— організаційні: патентування, ліцензування;

— мотиваційні: соціальний захист.

До ресурсів відносимо:

— економічні: фінансові, сировинні, технічні;

— організаційні: кадрові, технологічні;

— мотиваційні: інформаційні, інтелектуальні.

До методів відносимо:

— економічні: оцінки ефективності венчурного проекту (вартісні, якісні, ймовірнісні методи), оцінки ефективності інвестицій, оцінки ризиків проекту;

— організаційні: удосконалення / зміни організаційної структури управління підприємством, обґрунтування управлінських рішень щодо відбору венчурних проектів, страхування, хеджування;

— мотиваційні: захисту вкладених коштів.

На жаль, сучасний мотиваційний механізм венчурної діяльності не достатньо відпрацьований, але може бути вдосконаленим. Це обумовлене протиріччями в самих основах цієї діяльності. Так:

— з позицій підприємства — кожен власник активів стоїть перед вибором: сумнівний високоризиковий інноваційна прибуток або стабільний дохід від звичайної діяльності; зниження витрат ресурсів на одиницю продукції або інвестиції в нову техніку і технології;

— з позицій інвестора — кожен власник капіталу порівнює віддачу від одиниці вкладень у різні напрямки отримання прибутку: отримання негайного ефекту від відомої діяльності чи відтермінованого доходу від ризикових проектів.

Такі діаметрально протилежні рішення учасників венчурної діяльності мають бути підтримані потужною мотивацією, яка стосується не лише фінансової частини (прибутків), а й соціальної (мотивації підприємництва, науково-технічного розвитку тощо).

Про слабку мотивацію або її відсутність взагалі щодо венчурної/інноваційної діяльності зазначають багато українських вчених. Зокрема, Вишневський В. і

Дементьев В. констатують: "Відсутність мотивації або попиту на інновації означає, що при нинішній структурі витрат і переваги ведення бізнесу інвестиції в альтернативні напрямки отримання доходу дають більшу віддачу, ніж інноваційні. Яка віддача від інвестицій і, отже, співвідношення між витратами і вигодами альтернативних варіантів бізнесу — залежить від сформованого інституційного порядку. Відповідно вибір шляху отримання економічного прибутку визначається системою суспільних інститутів (формальних і неформальних правил), що домінують у даному суспільстві" [11].

Як слідує зі складових господарського механізму венчурної діяльності в Україні, його економічна складова є важливою, але не основною: організаційний і мотиваційний механізми дозволяють значно ширше її розглядати і глибше розуміти.

Світовий досвід свідчить, що важливу роль у трансформації господарського механізму (а саме, його фінансової та організаційної складових), інтенсивності його структурної перебудови відіграють малі організаційні форми, як-от: венчурні (ризикові) фірми, фірми "спін-офф" (фірми-"паростки"), інвестиційні фонди (які займаються венчурним фінансуванням) [12].

ВИСНОВКИ

Таким чином, за результатами проведеного дослідження зазначимо:

— наведено основні складові господарського механізму венчурної діяльності, до яких віднесено економічний механізм (в т.ч. фінансовий і зовнішньоекономічний), організаційний механізм (у т.ч. соціальний і правовий), мотиваційний механізм (у т.ч. мотивації підприємництва і науково-технічного розвитку);

— деталізовано основні елементи господарського механізму венчурної діяльності відповідно до виокремлених складових;

— запропоновано визначення господарського механізму венчурної діяльності як сукупності економічних, організаційних та мотиваційних зв'язків, регламентованих діючими правовими, політичними, технологічними, соціальними, ринковими та іншими суспільними нормами, на основі яких здійснюється процес впровадження венчурних проектів, що дозволяє глибше розуміти сутність цього механізму та відмежовувати його від інших господарських механізмів.

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отримані результати дозволяють поглибити розуміння структурно-логічної сутності господарського механізму венчурної діяльності, деталізація елементів якого забезпечує основу для формалізації процесу його удосконалення / впровадження для підприємств-інноваторів.

Література:

1. Круглова Н.Ю. Хозяйственное право: учебн. пособие. / Н.Ю. Круглова. — М.: Издательство РДЛ, 2001. — 912 с.
2. Круглов М.И. Стратегическое управление компанией / М.И. Круглов. — М.: Русская деловая литература, 1998. — 356 с.
3. Пономаренко В.С. Механизм управления предприятием: стратегический аспект / В.С. Пономаренко, Е.Н. Ястремская. — Харьков: Изд. ХГЕУ, 2002. — 252 с.
4. Логутова Т.Г. Формування механізму фінансової стабільності підприємства / Т.Г. Логутова // Бізнес-інформ. — 2011. — №2. — С. 115—118.
5. Кульман А. Экономические механизмы: пер. с фр. / А. Кульман / Общ. ред. Н.И. Хрусталева. — М.: АО Издательская группа "Прогресс", "Универс", 1993. — 192 с.

6. Губарева І.О. Механізм управління економічною безпекою банку / І.О. Губарева, О.М. Штаєр // Бізнес-інформ. — 2011. — № 2. — С. 128—130.

7. Горячева К.С. Механизм управления финансовою безпекою підприємства: автореф. дис. ... к. е. н. — К.: НАУ, 2006. — 20 с.

8. Путятин Ю.А. Финансовые механизмы стратегического управления развития предприятия / Ю.А. Путятин, А.И. Пушкар, А.И. Тридел. — Харьков: Основа, 1999. — 488 с.

9. Раеваньева О.В. Управление развитием предприятия: методология, механизмы, модели: монография. — Харьков: ВД "ИНЖЕК", 2006. — 496 с.

10. Венчурный бизнес. Венчурный капитал. Венчурные инвестиции / Официальный сайт компании "All the world" [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://wesmir-inc.net/stati/ekonomika/143-venchurnyj-biznes-venchurnyj-kapital-venchurnye-investitsii>

11. Вишневикий В. Деньги нас не спасут. Почему Украина — не инновационная держава / В. Вишневикий, В. Дементьев [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://vsve.ho.ua/index.php?type=full&name=ekdum/money1.htm>

12. Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент: навч. посібник / Н.В. Краснокутська. — К.: КНЕУ, 2003. — 504 с.

References:

1. Kruglova, N.Ju. (2001), *Hozjajstvennoe pravo [Commercial law]*, Izdatel'stvo RDL, Moscow, Russia.
2. Kruglov, M.I. (1998), *Strategicheskoe upravlenie kompaniej [Strategic management of the company]*, Russkaja delovaja literatura, Moscow, Russia.
3. Ponomarenko, V.S. and Jastremskaja, E.N. (2002), *Mehanizm upravlenija predpriatijem: strategicheskij aspekt [The mechanism of enterprise management: strategic aspect]*, Izd. HGEU, Kharkiv, Ukraine.
4. Lohutova, T.H. (2011), "Formation mechanism of financial stability", *Biznes-inform*, vol. 2, pp. 115—118.
5. Kul'man, A. and Hrustaleva, N.I. (1993), *Jekonomicheskie mehanizmy [Economic mechanisms]*, AO Izdatel'skaja gruppa "Progress", "Univers", Moscow, Russia.
6. Hubarieva, I.O. and Shtaiier, O.M. (2011), "Mechanism of Economic Security Bank", *Biznes-inform*, vol. 2, pp. 128—130.
7. Horiacheva, K.S. (2006), "Mechanism of financial security company", Ph.D. Thesis, Economics, Organization and Management, Kyiv National University of Technology and Design, Kyiv, Ukraine.
8. Putjatin, Ju.A. Pushkar, A.I. and Trided, A.I. (1999), *Finansovye mehanizmy strategicheskogo upravlenija razvitija predpriatija [Financial mechanisms of strategic management of enterprise development]*, Osнова, Kharkiv, Ukraine.
9. Raievanieva, O.V. (2006), *Upravlinnia rozvytkom pidpryiemstva: metodolohiia, mekhanizmy, modeli [Management by development of the company: methodology, mechanisms, models]*, VD "INZhEK", Kharkiv, Ukraine.
10. The official site "All the world" (2014), "Business venture. Venture capital. Venture investments", available at: <http://wesmir-inc.net/stati/ekonomika/143-venchurnyj-biznes-venchurnyj-kapital-venchurnye-investitsii> (Accessed 24 January 2015).
11. Vishnevskij, V. and Dement'ev, V. (2014), "Money will not save us. Why Ukraine — not innovative power", available at: <http://vsve.ho.ua/index.php?type=full&name=ekdum/money1.htm> (Accessed 24 January 2015).
12. Krasnokuts'ka, N.V. (2003), *Innovatsijnyj menedzhment [Innovative management]*, KNEU, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 18.03.2015 р.